

## **SIL KASALLIGIGA CHALINGAN BEMORLARNING RUHIY-HISSIY HOLATI MASALASI YUZASIDAN**

**Pardayeva Uguloy Djamolovna**

**Samarqand davlat tibbiyot universiteti, O'zbekiston, Samarqand**

**Pardayeva U.D.**

**ORCID: 0000-0002-2173-0550**

**Eshmurodov Sherzod Shavkatovich**

**Samarqand davlat tibbiyot universiteti magistratura rezidenti, O'zbekiston,  
Samarqand**

**Eshmurodov Sh. Sh.**

**ORCID: 0009-0003-9061-9519**

**Annotatsiya.** Maqolamizda sil kasalligiga chalingan bemorlarda kuzatiladigan psixologik holatlar va unga ta'sir ko'rsatuvchi ijtimoiy faktorlar ko'rsatilgan. Tadqiqotimizning maqsadi sil bilan hastalangan bemorlarda psixoemostional holatlarni o'rganish va ularni bartaraf etish natijasida, davolanishga va tuzalib ketishga bo'lgan ishonchni oshirishdan iborat. Tadqiqot davomida bemorlarda himioterapiyaga bo'lgan sodiqlikka bevosita ta'sir ko'rsatadigan psixoemotsional o'zgarishlar bilan kechayotgan holatlar aniqlandi. O'tkazilgan tadqiqot natijasida erishilgan xulosa himioterapiyaning stasionar davrida psixologik adaptastiyani va ijtimoiy yo'nalishdagi chora-tadbirlarni tatbiq qilish motivastiyani oshiradi, davolash natijalarini yaxshilanadi va sil kasalligi bilan kasallanish va o'lim ko'rsatkichlarini kamayishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

**Kalit so'zlar:** bemorlarning psixosotsial xususiyatlari, sil kasalligi, himioterapiyaga moyillik

## **ON THE ISSUE OF THE PSYCHOLOGICAL AND EMOTIONAL STATE OF PATIENTS WITH TUBERCULOSIS**

**Pardayeva Uguloy Djamolovna**

**Samarkand State Medical University, Samarkand, Republic of Uzbekistan**

**Pardayeva U.D.**

**ORCID: 0000-0002-2173-0550**

**Eshmurodov Sherzod Shavkatovich**

**Master's degree of Samarkand State Medical University, Samarkand,**

**Republic of Uzbekistan**

**Eshmurodov Sh. Sh.**

**ORCID: 0009-0003-9061-9519**

**Abstract.** Our article describes the psychological conditions experienced by patients with tuberculosis and the social factors influencing them. The purpose of our research is to study psychoemotional states in patients with tuberculosis and, as a result of their elimination, to increase confidence in treatment and recovery. During the study, cases of patients with psychoemotional changes that directly affect adherence to chemotherapy were identified. The conclusion made as a result of the conducted research is that the implementation of psychological adaptation and socially oriented measures in the stationary period of chemotherapy increases motivation, improves treatment outcomes, and positively affects the reduction of tuberculosis morbidity and mortality.

**Keywords:** psychosocial characteristics of patients, tuberculosis, susceptibility to chemotherapy

**Kirish.** Sil kasalligi dunyoda yetakchi yuqumli kasalliklardan biri bo'lib, JSST chora-tadbirlariga qaramay, yuqori kasallanish va o'lim darajasini saqlab qolmoqda. Davolashning samaradorligi nafaqat sxemani to'g'ri tanlashga, balki bemorlarning sodiqligiga ham bog'liq. Bemorlarning psixologik xususiyatlari (xavotirning kuchayishi, depressiv holatlar, umidsizlik hissi, motivatsiyaning pasayishi), shuningdek, ijtimoiy omillar (kambag'allik, stigma, tibbiy yordamdan foydalanishdagi qiyinchiliklar) terapiya natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi/ Infeksiya asab tizimiga toksik ta'sir ko'rsatib, psixoemotsional buzilishlarni kuchaytirishi mumkin. Bemorlar ko'pincha kasalxona sharoitlariga moslashishda qiyinchiliklarga duch kelishadi va tibbiy xodimlar bilan hamkorlik qilish uchun

maqsadli psixologik qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishni talab qilishadi. Alohida tadqiqotlar natijalariga qaramay, sil kasalligi bilan og'rigan bemorning to'liq psixosotsial portreti shakllanmagan va muammoni chuqur qayta ishlash va tahlil qilishni talab qiladi[4-5].

JSSTning 2024-yilgi tuberkulyoz bo'yicha Global hisobotiga ko'ra, har yili 10-11 millionga yaqin sil kasalligi yangi holatlari qayd etilmoqda, o'lim ko'rsatkichi esa yiliga 1,2 milliondan oshmoqda. (JSST Global TB hisoboti 2024) [1].

Sil kasalligining xavf omillari ijtimoiy sharoitlar - qashshoqlik, zich yashash, migratsiya, yetarli ma'lumotga ega bo'lmaslik, stigmatizatsiya bilan chambarchas bog'liq. Xuddi shu omillar bemorlarning ruhiy salomatligiga ta'sir qiladi. Ko'pgina tadqiqotlar sil kasalligi bilan og'rigan bemorlarda xavotirli va depressiv buzilishlarning yuqori tarqalganligini ko'rsatadi. Masalan, Pachi et al. (2013) meta-tahliliga ko'ra, sil kasalligi bilan og'rigan bemorlarning taxminan 40-50 foizida depressiya, 30-40 foizida xavotirli buzilishlar aniqlanadi[2]. Uzoq muddatli davolanish, dorilarning nojo'ya ta'siri, ijtimoiy izolyatsiya va stigma qo'rquvi terapiyaga bo'lgan motivatsiyani yanada pasaytiradi[3-5].

**Tadqiqotning maqsadi.** Bemorlarning ruhiy-ijtimoiy xususiyatlarini o'rganish, davolanishga sodiqlikni oshirish va natijani yaxshilash.

**Materiallar va usullar.** Tadqiqot Samarqand viloyat ftiziatriya va pulmonologiya markazida davolanayotgan, o'pka sili tasdiqlangan (shu jumladan, dori-darmonlarga sezgir va chidamli shakllari) 110 nafar bemorda o'tkazildi.

**Psixologik baholash:**

- Bek depressiya shkalasi (BDI-II),
- Gamiltonning xavotir shkalasi,
- WHOQOL-BREF hayot sifati so'rovnomasi,
- davolanishga motivatsiya so'rovnomasi (moslashtirilgan variant).

**Ijtimoiy xususiyatlar:** yoshi, jinsi, ma'lumot darajasi, bandligi, oilaviy ahvoli, uy-joy sharoitlari, zararli odatlarning mavjudligi, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash darajasi.

**Tahlil usullari:** tavsifiy statistika, psixoemotsional ko'rsatkichlar va davolanishga sodiqlik o'rtasidagi korrelyatsion tahlil; subyektiv muammolarni aniqlash uchun yarim rasmiylashtirilgan intervyular.

**Natijalar.** Quyidagi o'zaro bog'liq omillar va psixologik holatlar aniqlandi.

1. Psixologik profil:

- Bemorlarning 58 foizida xavotirning yuqori darajasi, 43 foizida esa klinik jihatdan ahamiyatli depressiya aniqlangan.
- 35% umidsizlik va vaziyat ustidan nazoratni yo'qotish hissini qayd etishdi.
- Davolanishga bo'lgan motivatsiyaning pasayishi - 40% respondentlarda, ko'pincha uzoq muddatli kasallik va nojo'ya ta'sirlar bilan.

2. Ijtimoiy omillar:

- 62%-ta'lim darajasining pastligi; 54%- ishsizlar; 48% - zichlik sharoitida yashaydi.
- 30%-tibbiy yordamdan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelayotgan migrantlar.
- 45%-hamjamiyatda stigmatizatsiya va diskriminatsiya haqida xabar berishadi.

3. Korrelyatsiyalar:

- Depressiyaning yuqori darajasi dori-darmonlarni kamroq qabul qilish bilan bog'liq ( $r = -0,42$ ;  $p < 0,05$ ).
- Oila va do'stlarning qo'llab-quvvatlashi motivatsiyaga ijobiy ta'sir ko'rsatdi ( $r = +0,37$ ;  $p < 0,05$ ).

4. Sifatli ma'lumotlar:

- Bemorlar kasalxonaga moslashish qiyinligini, nojo'ya ta'sirlardan qo'rqishni, izolyatsiya hissini qayd etishdi.
- Psixolog, qo'llab-quvvatlash guruhlari bilan muntazam suhbatlashish, kasallik haqida ko'proq ma'lumot olish istagini bildirdilar.

**Muhokama.**

Olingan ma'lumotlar psixoemotsional buzilishlar va ijtimoiy zaiflik sil kasalligi bilan og'rigan bemorlar orasida keng tarqalganligini va davolashga sodiqlikka

bevosita ta'sir qilishini tasdiqlaydi. Bu xalqaro tadqiqotlar natijalariga mos keladi, bu yerda depressiya va xavotir silni davolashning yomon natijasining mustaqil prediktori hisoblanadi (Sweetland et al., 2017; Walker va boshqalar, 2020).

Kompleks yordam quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- psixologik maslahat (individual va guruhli),
- o'zini o'zi boshqarish va stressni boshqarish ko'nikmalarini o'rgatish,
- ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni oshirish uchun oilalar bilan ishlash,
- kasallik, nojo'ya ta'sirlar va davolash istiqbollari haqida manzilli xabardor qilish,
- ma'rifiy dasturlar orqali stigmani kamaytirish.

Silga qarshi kurash bo'yicha milliy dasturlarga ruhiy-ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni kiritish statsionar davolanishning barcha bosqichlarida sil bilan kasallangan bemorlarni davolash samaradorligini oshirishi va hayot sifatini yaxshilashi mumkin.

### **Xulosalar.**

1. Sil kasalligi bilan og'rgan bemorlarning aksariyatida sezilarli xavotir-depressiv buzilishlar, motivatsiyaning pasayishi va moslashish qiyinchiliklari aniqlanadi.
2. Ijtimoiy zaiflik (kambag'allik, ishsizlik, migratsiya, stigma) psixologik muammolarni kuchaytiradi va davolanishga sodiqlikni pasaytiradi.
3. Psixoemotsional holat va terapiyaga moyillik o'rtasida to'g'ridan to'g'ri bog'liqlik mavjud.
4. Maqsadli psixosotsial qo'llab-quvvatlash (psixolog, qo'llab-quvvatlash guruhlari, ijtimoiy xizmatlar) tuberkulyoz bilan kasallangan bemorlarni boshqarishning ajralmas qismiga aylanishi kerak.

**Xotima.** Sil kasalligi bilan og'rgan bemorning yaxlit ruhiy-ijtimoiy qiyofasini shakllantirish muvaffaqiyatli davolanish yo'lidagi asosiy to'siqlarni aniqlash va individual qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqish imkonini beradi. Davolashning barcha bosqichlarida psixologik moslashuvni va ijtimoiy yo'naltirilgan chora-tadbirlarni kiritish sodiqlikni oshiradi, davolash natijalarini

yaxshilaydi va sil kasalligi bilan kasallanish va o'limni kamaytirishga yordam beradi.

### **Adabiyotlar**

1. [WHO Global TB Report 2024](#))
2. Pachi A, Bratis D, Moussas G, Tselebis A. Psychiatric morbidity and other factors affecting treatment adherence in pulmonary tuberculosis patients. *Tuberc Res Treat.* 2013;2013:489865. doi: 10.1155/2013/489865. Epub 2013 Apr 15. PMID: 23691305; PMCID: PMC3649695.
3. Pardaeva U.D. Aspects of modern pedagogical technologies at the stage of training a qualified medical specialist // *Pedagogy and psychology of innovation*, - 2019. - Ne, 7 (3), - Pp. 29-45. [In Russ],
4. Pardayeva U.D. Uzbekistan on the path of integration in the field of higher education into world society - in the context of globalization // *Issues of science and education*. - 2020. - Ne. 16 (100). - Pp. 36-41. [In Russ].
5. Pardayeva U.D. Kim AA Autulseyey AF Integration of whekinman's education] syvies sto glotal glohaliza- tion // *Thewatics Jounal of Education* — 2022
6. Pardaeva U.D. modicamentons comocion of hepatotoxic action of aatducersl proparsines is petits with wtropulmonary tuberosliosis Modem education sad devel opines Po 149-164 Vol 149-164 Vol 4 Ne 4 (2004) Modem oducation and developmen :hetsp ily xaber lar war's ourmal ssue view 29